

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Факультет лісового господарства та екології
Кафедра лісового та садово-паркового господарства*

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

ЛЯШУК

Олександр Вікторович

УДК 574:630*4(477.42)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ
БАРАНІВСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА**

205 «Лісове господарство»

Подається на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Ляшук О.В.

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи

Коломійчук В.П.

(прізвище, ім'я, по батькові)

Д.б.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2025

Висновок кафедри лісового та садово-паркового господарства

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри _____

№ ____ від «__» ____ 2025 р.

Завідувач кафедри лісового та садово-паркового господарства

К.с.-г.н., доцент _____ Юрій СІРУК

«__» ____ 2025 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив (ла)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Ляшук О.В. Характеристика природно-заповідного фонду Баранівського надлісництва. - Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 205 – лісове господарство. – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

У межах лісового фонду Баранівського надлісництва Філії «Столичний лісовий офіс» серед об'єктів природно-заповідного фонду відмічено наявність заказників та пам'яток природи. Всього у структурному підрозділі станом на 2025 рік є 10 заказників загальною площею 3637 га, а також дві пам'ятки природи загальною площею 60 га.

Ключові слова: заказники, пам'ятки природи, заповідність, дендроценози, лісовий фонд.

ANNOTATION

Lyashuk O.V. Characteristics of the nature reserve fund of the Baranivka forestry district - Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for the bachelor's degree in specialty 205 - forestry. - Zhytomyr Polissya National University, Zhytomyr, 2025.

Within the forest fund of the Baranivka Forestry Department of the «Stolychnyy Forest Office» Branch, the presence of reserves and natural monuments is noted among the objects of the nature reserve fund. In total, the structural unit as of 2025 has 10 reserves with a total area of 3637 hectares, as well as two natural monuments with a total area of 60 hectares.

Keywords: reserves, natural monuments, nature reserve, dendrocenoses, forest fund.

ЗМІСТ

Вступ	5
РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРА ЛІСІВ ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ» В МЕЖАХ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ	7
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	15
РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ БАРАНІВСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА	22
Висновки	30
Список літератури	31

ВСТУП

Ліси природоохоронного призначення є важливими територіями, що мають особливу цінність для охорони природи, збереження біорізноманіття, відновлення екологічного балансу та забезпечення сталого використання природних ресурсів. Такі ліси виконують головним чином екологічні, а не господарські функції [25]. До лісів природоохоронного призначення відносять ряд підкатегорій лісу, які мають різний режим ведення лісового господарства – від експлуатаційного до заповідного. Ліси особливої заповідності мають найвищий рівень охорони, і діяльність на їхній території суворо регламентована. Їхня мета — збереження унікальних природних комплексів, рідкісних видів рослин і тварин. У лісах заказників дозволена обмежена господарська діяльність, якщо вона не завдає шкоди природному середовищу. Часто виділяються для охорони окремих видів флори, фауни або геологічних утворень [34].

В Україні ці ліси регулюються законами, такими як Лісовий кодекс України та законодавство про охорону природи. Важливою є також співпраця на міжнародному рівні для захисту транскордонних екосистем.

Мета та завдання роботи.

Головним завданням даної кваліфікаційної роботи було дослідження об'єктів природно-заповідного фонду у Баранівському надлісництві.

Для досягнення цієї мети було заплановано виконання наступних завдань:

- на основі літературних джерел вивчити особливості ведення лісового господарства в межах природно-заповідного фонду;
- визначити типологічну й породну структуру лісового фонду регіону досліджень;
- охарактеризувати об'єкти природно-заповідного фонду у Баранівському надлісництві;

Об'єкт досліджень: природно-заповідний фонд Баранівського надлісництва.

Предмет досліджень: породний склад та типологічна структура лісів природоохоронного призначення.

Методи досліджень: У науковій роботі використано такі методи досліджень : метод порівняльної екології; лісівничо-таксаційні методи – для

проведення лісотипологічного, вікового, породного аналізів, аналізу складу й походження насадження.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. За матеріалами проведених досліджень здійснено опублікування 2 наукових праць, з яких однієї одноосібно:

1. Ляшук О.В. Характеристика природно-заповідного фонду Баранівського надлісництва. Лісові екосистеми: сучасні проблеми і перспективи досліджень-2025. Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (31 травня 2025 р.). – Житомир: Поліський національний університет, 2025. С. 74.

2. Сірук Ю.В., Турко В.М., Давидчук Д.О., Ейхгорн К.О., Поштар М.Ю., Ляшук О.В., Панченко Р.В., Тарасенко П.А., Тишковець А.В., Торяник І.М. Структура лісів ДП «Ліси України» в межах Українського Полісся. Природно – ресурсний комплекс Західного Полісся в контексті сталого розвитку : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти, м. Березне, 21 березня 2025 року. [Електронне видання]. Березне : НСІ НУВГП, 2025. 196 с.

Практична значущість результатів дослідження. Проведено аналіз лісового фонду лісів природоохоронного призначення, визначено їх породну, та типологічну структуру.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи.

Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 35 сторінок, з яких 28 сторінок є основною частиною. У роботі наявні 1 таблиць, 16 рисунків. Аналіз даних забезпечило опрцювання даних з 41 джерела інформації.

РОЗДІЛ 1. СТРУКТУРА ЛІСІВ ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ» В МЕЖАХ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Територіально до зони Українського Полісся відносяться ділянки лісового фонду 4-х філій ДП «Ліси України»: «Поліський лісовий офіс» - 1,08 млн. га (46 %) покритих лісом земель, «Столичний лісовий офіс» - майже 0,79 млн. га (34 %), «Північний лісовий офіс» - понад 0,45 млн. га (19 %) і «Подільський лісовий офіс» - 0,03 млн. га (1 %). У підпорядкуванні Філії «Поліський лісовий офіс» із наявних 16 надлісництв у межах Українського Полісся знаходиться 15 [40].

Дубенське надлісництво і південна частина Володимир-Волинського надлісництва відносяться до Лісостепу. У лісовому фонді усіх надлісництв крім Костопільського переважають за площею природні деревостани. Серед 15 структурних підрозділів Філії «Столичний лісовий офіс» до Українського Полісся відносяться лише 12 [40] (табл. 1).

Таблиця 1

Площі лісонасаджень надлісництв Філії «Столичний лісовий офіс», які
відносяться до Українського Полісся

Надлісництво	Площі покритих лісом земель, тис. га		Частка природних деревостанів, %
	Всього	У т.ч. штучні	
Баранівське	37,9	24,9	34,2
Білокоровицьке	106,9	35,4	66,9
Звягельське	104,7	39,8	61,9
Словечанське	66,1	28,9	56,3
Овруцьке	130,6	55,2	57,8
Радомишльське	49,1	34,5	29,8
Коростенське	109,2	43,7	60,0

Коростишівське	20,6	13,6	34,2
Іванківське	53,5	33,9	36,6
Димерське	53,4	32,1	40,0
Тетерівське	32,1	24,2	24,6
Макарівське	23,4	15,6	33,1
Всього	787,6	381,8	51,5

Деревостани природного походження за площею переважають лише у надлісництвах на півночі Житомирщини. Бориспільське, Білоцерківське і Богуславське надлісництва належать до Лісостепу. Також до цієї природної зони територіально приналежними є південні частини лісового фонду Баранівського, Коростишівського і Макарівського надлісництв. З-поміж 9 структурних одиниць Філії «Північний лісовий офіс» до Українського Полісся можна віднести лише 7 [40]. Крім Сумського і Тростянецького надлісництв до Полісся також не відноситься південна частина Ніжинського надлісництва. У лісовому фонді Філії «Подільський лісовий офіс» лише західну частину Шепетівського надлісництва можна віднести до природної зони Полісся України. Лісові насадження усіх без виключення структурних одиниць обох офісів є переважно штучного походження [13, 33].

Загалом за походженням у лісах Українського Полісся з незначною перевагою домінують природні деревостани частка площ яких становить 52 % від покритих лісом земель. Якщо у лісових масивах Філії «Поліський лісовий офіс» частка природних лісів складає 60 %, то у Філії «Північний лісовий офіс» природні ліси покривають лише 34 % площ (рис. 1). У лісах Українського Полісся частка борових умов становить трохи більше ніж 12 % площ, найбільш представленими є свіжі бори – майже 8 %. Частка суборів є значно більшою – 50 %. Найпоширенішими типами лісорослинних умов з-поміж суборів є свіжі і вологі субори – 23 % і 19 % відповідно. Досить поширеними є сугрудові умови – понад 34 % площ, зокрема вологий сугруд – майже 15 %,

свіжий та сирий сугруд – більш ніж по 9 %. Грудові умови є найменш представленими на Поліссі – лише 3 % площ, з яких свіжий груд майже 2 % і вологий груд – понад 1 % [19, 24, 30].

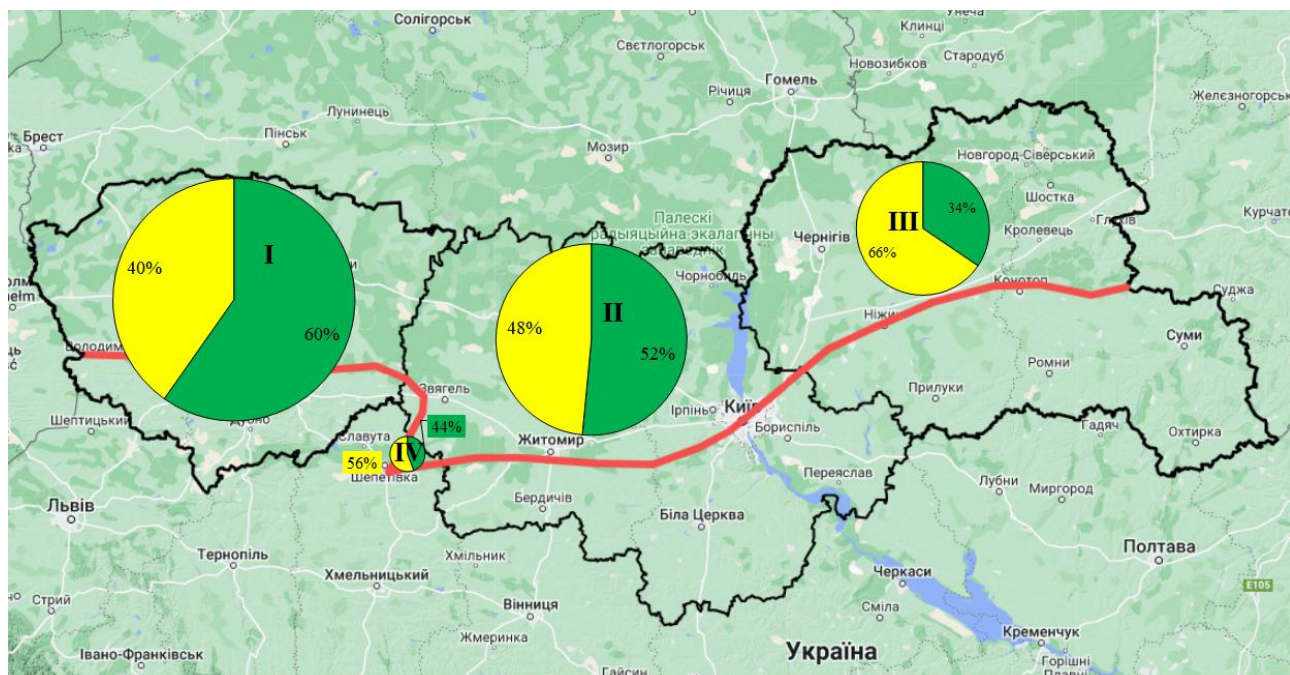

Рис. 1. Розподіл площ лісів за походженням у межах філій ДП «Ліси України», які знаходяться у зоні Українського Полісся. I - Філія «Поліський лісовий офіс», II - Філія «Столичний лісовий офіс», III - Філія «Північний лісовий офіс», IV - Філія «Подільський лісовий офіс»

У межах Полісся найбільш поширеними борові умови є у лісах Філії «Поліський лісовий офіс» - майже 16 % площ. У Філії «Столичний лісовий офіс» участь борів становить 11 %, у Філії «Північний лісовий офіс» - 7 %. У лісах Філії «Подільський лісовий офіс» частка борових умов незначна [8].

Субори є домінуючим трофотопом у 3-х найбільших за площею філіях, що представляють природну зону. Частка площ суборів складає в межах від 47 % у Філії «Поліський лісовий офіс» до 54 % - у Філії «Столичний лісовий офіс». У поліській частині Філії «Подільський лісовий офіс» субори займають лише 32 %, натомість найбільш поширеними тут є сугруди, частка площ яких становить 63 % [10, 15]. У решті філій сугруди є значно менш представленими – у межах 32-36 %. На прикладі суборів та сугрудів досить чітко помітно

тенденцію до зниження коефіцієнта вологості лісів із заходу на схід. Якщо в лісах Західно-Поліського і Центрально-Поліського лісогосподарського округів переважають вологі субори та сугруди, то у Придніпровсько-Поліському і Східно-Поліському округах домінують вже свіжі едатопи (рис. 2).

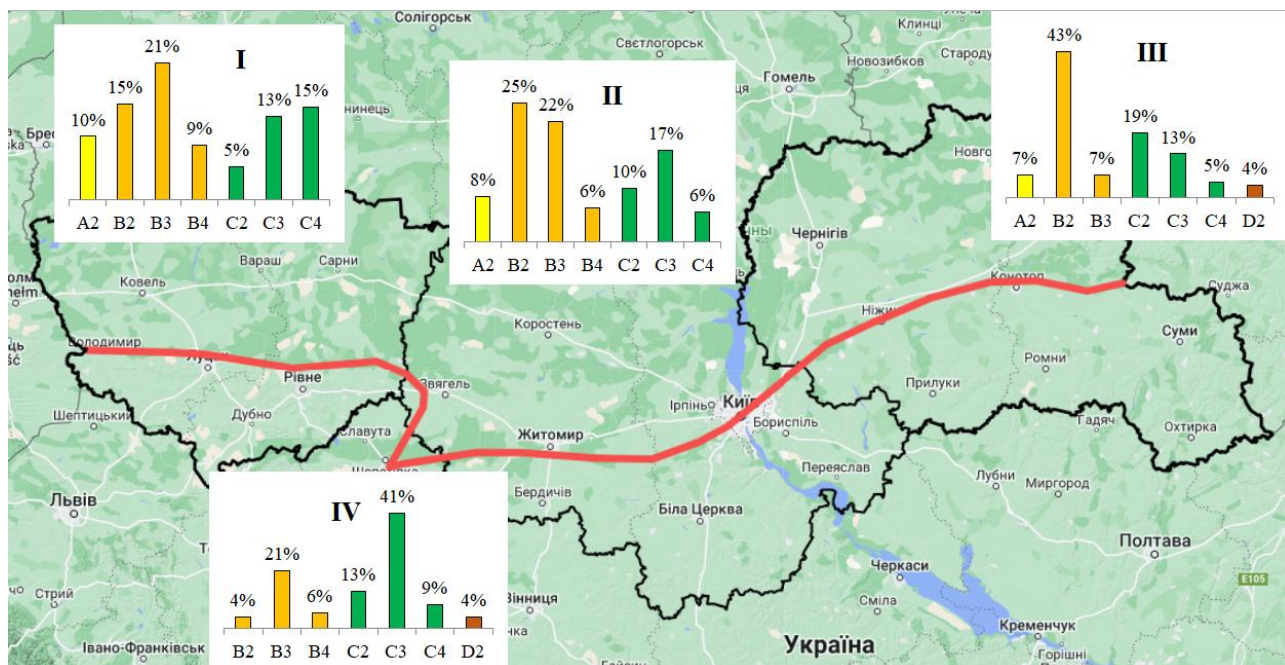

Рис. 2. Розподіл площ лісів за переважаючими типами лісорослинних умов межах філій ДП «Ліси України», які знаходяться у зоні Українського Полісся. I - Філія «Поліський лісовий офіс», II - Філія «Столичний лісовий офіс», III - Філія «Північний лісовий офіс», IV - Філія «Подільський лісовий офіс»

На 63 % покритих лісом площ домінуючою деревною породою у складі лісонасаджень є сосна звичайна. Значно менш поширеними є насадження із переважанням листяних деревних порід, а саме берези повислої, дуба звичайного і вільхи клейкої. Породний склад лісів Українського Полісся у розрізі філій відрізняється, що певним чином зумовлено диференціацією лісорослинних умов. Із заходу на схід збільшується частка соснових і дубових деревостанів, натомість зменшується участь вільхи клейкої [12, 19, 35].

Породна структура частини лісів Філії «Подільський лісовий офіс», які відносяться до зони Полісся, є досить репрезентативною для надлісництв, які територіально знаходяться на межі Полісся та Лісостепу Правобережної України. Варто відміти, що у складі цих лісів серед менш поширених деревних порід крім осики та ялини європейської займає ясен звичайний і граб звичайний (рис. 3).

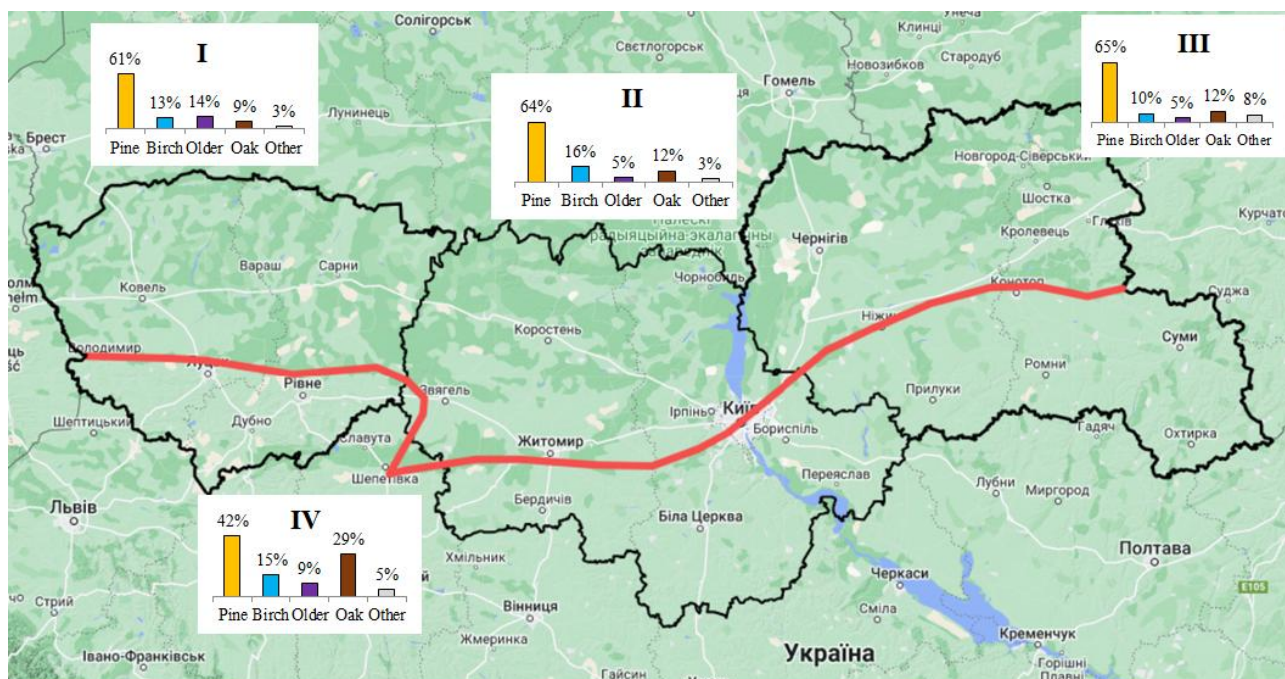

Рис. 3. Розподіл площ лісів за переважаючими деревними породами в межах філій ДП «Ліси України», які знаходяться у зоні Українського Полісся. I - Філія «Поліський лісовий офіс», II - Філія «Столичний лісовий офіс», III - Філія «Північний лісовий офіс», IV - Філія «Подільський лісовий офіс»

Породний склад лісів Філії «Північний лісовий офіс» має певні відмінності. В лісах Східно-Поліського лісогосподарського округу, куди відносяться переважна більшість лісонасаджень даної філії, відмічена порівняно більша частка інших деревних порід, зокрема верб, ясена звичайного, ялини європейської, робінії псевдоакації [12, 40].

Вікова структура лісів Українського Полісся є незбалансованою, про що засвідчує співвідношення площ лісонасаджень різних вікових груп. Питома частка молодняків є меншою від оптимальної на 40 %, також на 30 % є меншою частка стиглих деревостанів. Враховуючи тривалість групи віку, найбільшою є питома частка середньовікових лісонасаджень, яка є більшою від оптимальної щонайменше вдвічі. Частка пристигаючих деревостанів також є непропорційною віковому розмаху даної групи віку та перевищує на 30 % оптимальний показник. У розрізі 4-х філій ДП «Ліси України», території яких відносяться до зони Українського Полісся, вікова структура лісових насаджень має певні відмінності [25, 32]. Найбільш помітною є тенденція до збільшення частки стиглих та перестиглих насаджень із заходу на схід. (рис. 4).

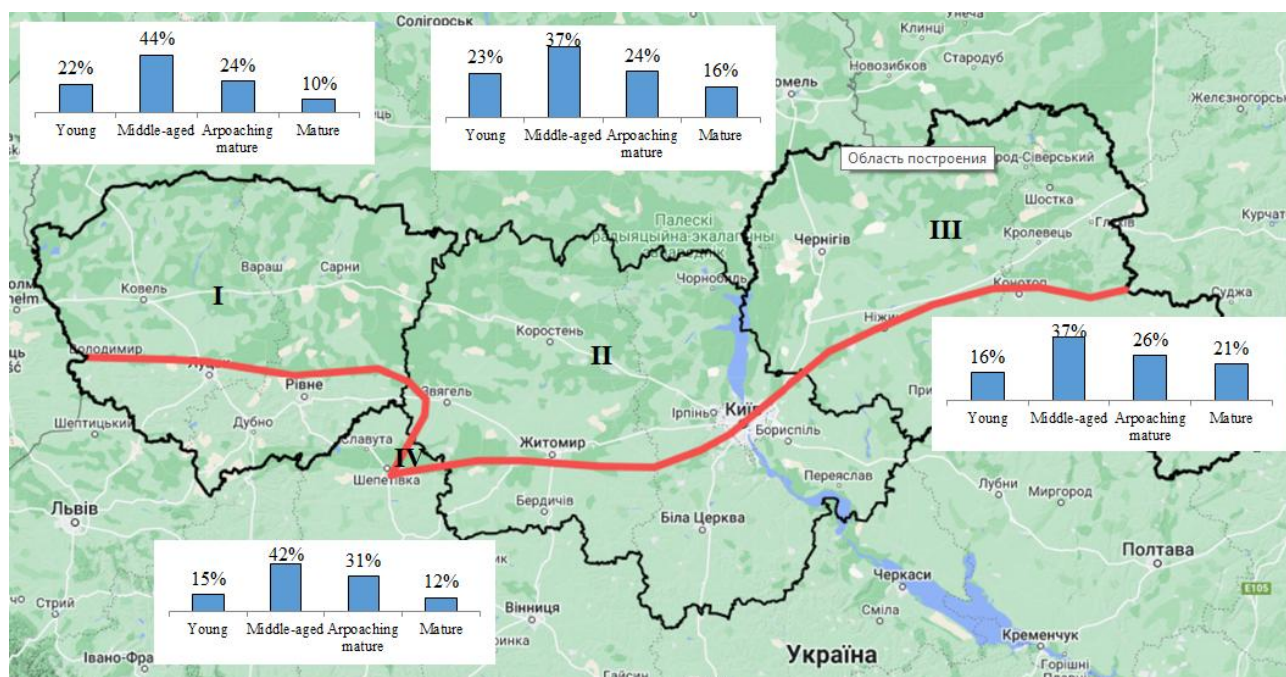

Рис. 4. Розподіл площ лісів за групами віку в межах філій ДП «Ліси України», які знаходяться у зоні Українського Полісся. I - Філія «Поліський лісовий офіс», II - Філія «Столичний лісовий офіс», III - Філія «Північний лісовий офіс», IV - Філія «Подільський лісовий офіс»

Так, якщо у Філіях «Поліський лісовий офіс» і «Подільський лісовий офіс» частка площ стиглих (включаючи перестиглі) деревостанів становить відповідно 10 і 12 %, то у Філії «Столичний лісовий офіс» стиглі ліси покривають 16 % території, а у Філії «Північний лісовий офіс» - 21 %.

Продуктивність лісів Полісся України є високою, про вказує розподіл площ лісів за класами бонітету. Переважають за площею насадження I, II і Ia класів бонітету. Частка площ високопродуктивних лісових насаджень (I і вище класи бонітету) становить майже 58 %, середньопродуктивних (II- IV класи бонітету) – майже 41 % площ і низькопродуктивних (V і нижче класи бонітету) відповідно лише трохи більше 1 % [17, 23]. Диференціація лісорослинних умов у лісах Українського Полісся зумовила відповідну різницю в розподілі площ лісових насаджень за класами бонітету у розрізі філій ДП «Ліси України» (рис. 5).

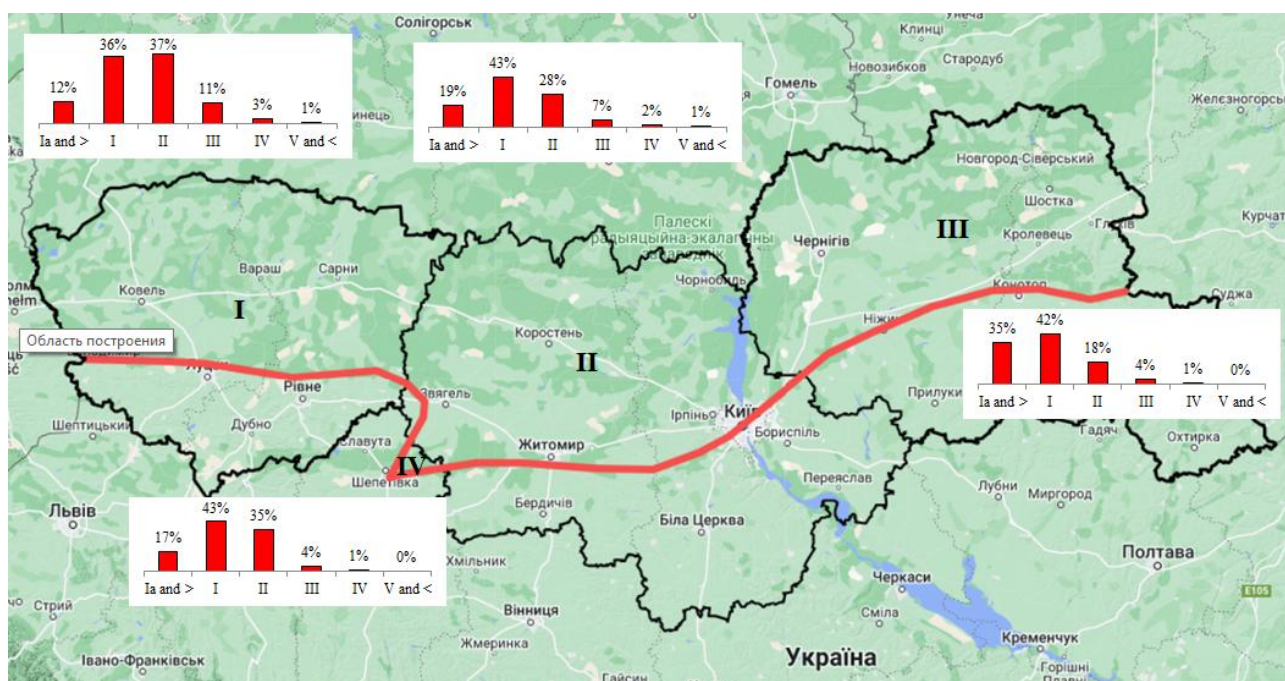

Рис. 5. Розподіл площ лісів за класами бонітету в межах філій ДП «Ліси України», які знаходяться у зоні Українського Полісся. I - Філія «Поліський лісовий офіс», II - Філія «Столичний лісовий офіс», III - Філія «Північний лісовий офіс», IV - Філія «Подільський лісовий офіс»

Найвищі показники продуктивності відмічені у лісах Філії «Північний лісовий офіс», де за площею переважають деревостани I і Ia класів бонітету. Середній клас бонітету в лісах даної філії становить Ia,9. Досить близьким є розподіл площ насаджень за класами бонітету в лісах філій «Столичний лісовий офіс» і «Подільський лісовий офіс», де переважають I і II класів бонітету. Середній клас бонітету в обох філія становить I,3. Порівняно нижчими є показники продуктивності у лісах Західно-Поліського лісогосподарського округу, які представлені насадженнями Філії «Поліський лісовий офіс» - переважають за площею деревостани II і I класів продуктивності [13, 40]. Середній клас бонітету становить I,6.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У ОБ'ЄКТАХ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Ведення лісового господарства на територіях природно-заповідного фонду України має специфічний характер, оскільки головною метою є збереження природних екосистем, біорізноманіття та природних процесів, а не отримання прибутку від експлуатації лісових ресурсів [2]. Господарська діяльність регламентується Законом України «Про природно-заповідний фонд України». Усі об'єкти ПЗФ мають певне функціональне зонування (заповідна зона, зона регульованої рекреації, господарська зона тощо), що визначає допустимі форми лісогосподарської діяльності. У заповідній зоні лісогосподарська діяльність заборонена, окрім заходів із охорони та відновлення природних комплексів. Суцільні рубки (головного користування) заборонені. Доглядові рубки дозволяються лише у випадках, коли вони необхідні для збереження цінних природних біоценозів або запобігання поширенню хвороб. Рубки проводяться вибірково, із збереженням природної структури насаджень [3]. Пріоритетом є охорона рідкісних видів флори та фауни, червонокнижних видів. Особлива увага приділяється збереженню природної динаміки лісів, старовікових дерев, мертвої деревини, мікробіотопів. Лісовідновлення має природний характер: перевага надається природному поновленню, а не суцільному залісненню. У разі штучного лісовідновлення висаджуються лише місцеві аборигенні породи, характерні для природної зони [1]. На територіях ПЗФ регулярно проводяться наукові дослідження, фітопатологічний, біоекологічний і лісівничий моніторинг. Будь-яке втручання потребує екологічного обґрунтування та наукового супроводу. Ліси об'єктів ПЗФ мають велике еколого-освітнє та рекреаційне значення. Рекреаційне використання лісів допускається лише в зонах регульованої та стаціонарної рекреації, без шкоди для природного середовища. Забезпечується постійна охорона лісів, запобігання незаконним рубкам, браконьєрству, пожежам. Діяльність органів лісового господарства координується з

адміністрацією об'єктів ПЗФ. Лісове господарство на територіях ПЗФ є екологічно орієнтованим, пріоритетним є збереження природних комплексів, а не експлуатація ресурсів. Така діяльність повинна бути науково обгрунтованою, мінімально втручальною та відповідати загальним цілям охорони довкілля [11, 14].

Природно-заповідний фонд України (ПЗФ) - це система територій і об'єктів, що мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та оздоровчу цінність, і які охороняються державою з метою збереження біорізноманіття, природних екосистем, ландшафтів і унікальних природних явищ [1, 4, 7]. Природно-заповідний фонд - це основа системи збереження природи в Україні. Він відіграє ключову роль у захисті навколишнього середовища, розвитку науки, освіти, екотуризму та формуванні екологічної культури суспільства. Основними завданнями об'єктів ПЗФ є збереження біорізноманіття, охорона рідкісних і зникаючих видів, підтримка природних екосистем, розвиток екологічної освіти, наукові дослідження і сприяння сталому туризму [20, 33]. До об'єктів ПЗФ відносяться біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, дендропарки, зоологічні парки.

Біосферний заповідник - це особливо цінна природоохоронна територія міжнародного значення, створена з метою збереження типових або унікальних природних екосистем, ведення довготривалих наукових досліджень і забезпечення сталого розвитку у регіоні. Вони є частиною світової мережі біосферних резерватів за програмою ЮНЕСКО «Людина і біосфера» (МАН – Man and the Biosphere). Основні цілі біосферних заповідників полягають у збереженні біорізноманіття - охороні природних ландшафтів, рідкісних і ендемічних видів, наукових дослідженнях та моніторингу - довготривалому вивченню змін довкілля, біосферних процесів, сталому розвитку - підтримці гармонійного співіснування людини і природи, впровадження екологічно

збалансованих форм господарювання [6, 9]. Біосферні заповідники мають три зони, кожна з яких має різний режим охорони. Заповідна зона (ядро) повністю виключає господарську діяльність, лише охорона і наука, буферна зона, в якій обмежена господарська діяльність і дозволені дослідження, транзитна (перехідна) зона спрямована на розвиток сталого природокористування та еколого-освітньої діяльності. У заповідній зоні лісгосподарська, сільськогосподарська та інша діяльність заборонена. У буферній зоні дозволяється обмежене лісгосподарювання, спрямоване на охорону та підтримку природних екосистем. У транзитній зоні дозволені екологічно безпечні види діяльності: органічне землеробство, екотуризм, освітні програми тощо. Біосферні заповідники - це унікальні території, де поєднуються охорона природи, наука та сталий розвиток. Вони демонструють, як можна жити у гармонії з природою, не руйнуючи її, та є однією з ключових форм природоохоронної діяльності як в Україні, так і у світі [10, 19].

Природний заповідник - це категорія об'єктів ПЗФ, яка має найвищий рівень охорони природи. Це ділянка суходолу чи водного простору, де повністю заборонено будь-яку господарську діяльність, окрім охоронної, наукової та деяких освітніх заходів. Його мета - повне збереження природних екосистем, біорізноманіття і природних процесів у недоторканому стані. Основні цілі природних заповідників - охорона природи, а саме захист унікальних або типових природних комплексів, збереження біорізноманіття - охорона рідкісних і зникаючих видів флори та фауни [8, 14]. Наукова діяльність - проведення фундаментальних досліджень природних процесів. Еталонність - слугують зразком для порівняння змінених екосистем із природними. Характерними рисами є абсолютна заповідність - заборона рубок, полювання, рибальства, збору рослин, випасу худоби, туризму тощо, обмеженим доступом на перебування сторонніх осіб можливе лише за спеціальними дозволами, переважно з науковою метою, наявністю наукових підрозділів – щорічним веденням «Літопису природи», закритістю території для масового туризму. Природні заповідники виступають еталонами

природного стану довкілля - для порівняння з антропогенно зміненими територіями [7, 18]. Є основою наукового знання про екосистеми, кліматичні зміни, поведінку видів у природі. Впливають на екологічну політику держави, є орієнтиром для збереження природи. Природні заповідники - це найвищий рівень охорони природи в Україні. Їхнє головне завдання - не втручатися у природні процеси, а спостерігати, досліджувати і зберігати унікальні природні території в їхньому первозданному вигляді [15, 20]. Вони мають ключове значення для збереження національного природного надбання, науки і майбутніх поколінь.

Національний природний парк (НПП) - це природоохоронна територія загальнодержавного значення, створена для збереження цінних природних та культурних ландшафтів, розвитку науки, екологічної освіти та регульованої рекреації. Він поєднує охоронну функцію з можливістю обмеженого природокористування, що робить його особливо важливим для сталого розвитку територій. Національні природні парки - це ефективна форма охорони природи, яка поєднує збереження природних цінностей із розвитком туризму, науки та освіти [2, 33]. Вони виконують ключову роль у формуванні екологічної культури та сталого розвитку територій в Україні.

Регіональний ландшафтний парк (РЛП) - це територія, яка має особливу природну, історико-культурну та рекреаційну цінність, призначена для збереження ландшафтного різноманіття, регульованого природокористування, екологічної освіти, туризму та відпочинку населення. РЛП є однією з найбільш гнучких форм охорони природи, що дозволяє поєднувати охорону довкілля з використанням природних ресурсів. Основні цілі створення РЛП є збереження цінних природних та культурних ландшафтів, охорона біологічного та ландшафтного різноманіття, створення умов для масового організованого відпочинку, розвиток екологічного туризму та просвіти, підтримка традиційного природокористування. РЛП належать до природно-заповідного фонду місцевого значення, але можуть мати державне значення за рішенням уряду [30]. Створюються рішеннями обласних або місцевих рад,

іноді - за участю громадських ініціатив. Управління здійснюється адміністрацією парку або профільними установами (облради, ОТГ, лісгоспи тощо). РЛП також мають функціональне зонування, яке дозволяє гнучко поєднувати охоронну і господарську діяльність. Особливості РЛП: доступні для широкого кола відвідувачів - це «народна» форма заповідної справи; можливість співіснування природи та громади - збереження природних багатств без заборони життєдіяльності; не вимагають обов'язкового вилучення земель у власників; можуть мати на території села, ферми, приватні угіддя, які співпрацюють з адміністрацією парку [19]. Регіональні ландшафтні парки — це ефективна форма охорони природи з максимальною участю місцевих громад. Вони сприяють збереженню природи у поєднанні з розвитком туризму, освіти і місцевої економіки, і є чудовим прикладом екологічного компромісу між природоохоронцями та жителями.

Заказник — це територія (або акваторія), створена для збереження окремих природних компонентів, видів, екосистем чи ландшафтів, які мають наукову, природоохоронну або господарську цінність. На відміну від заповідників, заказники не мають статусу повної заповідності, а їхній режим охорони визначається індивідуально. Заказники захищають окремі природні цінності: рідкісні види тварин і рослин, водно-болотні угіддя, типові ландшафти тощо. Режим охорони частковий, але обов'язковий до дотримання. Діяльність на території може бути дозволеною, якщо вона не шкодить об'єктам охорони [16, 24, 36]. Створюються без вилучення земель у користувачів або власників. Індивідуальний режим охорони встановлюється залежно від мети створення. У заказниках може дозволятися обмежене сільське та лісове господарство, збір лікарських рослин, пасовище худоби, рекреація, дослідження, якщо вони не шкодять охоронюваним об'єктам. Заказники - це одна з найпоширеніших форм природоохоронних територій в Україні. Вони забезпечують збереження окремих природних ресурсів або екосистем без повного обмеження господарської діяльності, і мають ключове значення для захисту біорізноманіття на регіональному рівні [11].

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва - це об'єкт природно-заповідного фонду, який має історико-культурну, архітектурно-ландшафтну, естетичну та екологічну цінність. Такі парки створювалися в різні історичні періоди й представляють високий рівень майстерності садово-паркового мистецтва. Найчастіше розташовані біля садів, палаців, замків, історичних маєтків. Можуть мати елементи регулярного, ландшафтного або змішаного стилю. До складу таких парків входять: декоративні водойми, алеї, скульптури, квітники, рідкісні рослини, історичні дерева [37, 40]. Землі парків не обов'язково вилучаються у користувачів, але охороняються згідно з чинним законодавством. Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва є унікальним поєднанням природи, історії та архітектури. Вони зберігають національну культурну спадщину, виконують естетичну та освітню функцію, і є важливими об'єктами для туризму та екологічної просвіти [13].

Пам'ятка природи - це окрема, невелика за розміром, унікальна природна територія або об'єкт, який має екологічну, наукову, естетичну, геологічну чи історико-культурну цінність, та підлягає особливій охороні. Це найменші за площею об'єкти природно-заповідного фонду, однак часто - одні з найбільш унікальних. На території пам'ятки природи забороняється рубка дерев (крім санітарної, у виняткових випадках), будівництво, добування корисних копалин, розорювання ґрунтів, забруднення та пошкодження ландшафту або біоти. Дозволяється (залежно від типу об'єкта) наукові дослідження (за погодженням), екскурсії, фотографування, еколого-освітні заходи, догляд за територією з мінімальним втручанням. Пам'ятки природи - це найкомпактніші, але часто найвражаючіші та найбільш відвідувані об'єкти природно-заповідного фонду [29, 31]. Вони допомагають зберегти окремі унікальні природні явища, служать джерелом натхнення, знань і туризму, та потребують бережного ставлення.

Заповідне урочище - це природна територія, яка має цінні екосистеми, рідкісні або типові природні комплекси, що підлягають охороні для збереження природного стану. Урочище може охоплювати ліси, болота, луки,

скелі, озера, ділянки степу тощо, які мають екологічну, наукову чи естетичну цінність. Це ділянки з типовими або унікальними природними комплексами, що збереглися в природному стані. Часто є залишками природних екосистем, які зникають через господарську діяльність. Не передбачають вилучення земель - охороняються на умовах землекористування [38, 41]. Можуть займати десятки або сотні гектарів, але не мають строгої заповідності, як заповідники. Заповідні урочища - це важливі охоронювані ділянки, які забезпечують збереження цінних природних комплексів у майже недоторканому стані [22]. Вони мають гнучкий режим охорони, що дозволяє поєднувати збереження природи з раціональним природокористуванням, і є ефективним інструментом регіональної природоохоронної політики.

РОЗДІЛ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ БАРАНІВСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА

У межах лісового фонду Баранівського надлісництва Філії «Столичний лісовий офіс» серед об'єктів природно-заповідного фонду відмічено наявність заказників та пам'яток природи. Всього у структурному підрозділі станом на 2025 рік є 10 заказників загальною площею 3637 га, а також дві пам'ятки природи загальною площею 60 га.

У складі дендроценозів ботанічного заказника місцевого значення «Підсніжник» (рис. 6), який знаходиться у Землянському лісництві (кв. 27, 28, 45, 46) площею 287 га, у якості домінантів представлені береза повисла, вільха клейка, сосна звичайна, вільха клейка, ясен звичайний і дуб звичайний різних вікових груп у вологих, свіжих та сирих сугрудах.

**Рис. 6. Схема розміщення ботанічного заказника місцевого значення
«Підсніжник»**

Загальнозоологічний заказник місцевого значення «Сестробиль» у Явненському лісництві (кв. 18, 19, 23-28) є одним із найбільших об'єктів природно-заповідного фонду з площею 832 га (рис. 7). Лісові насадження здебільшого – це соснові деревостани у свіжих суборових умовах.

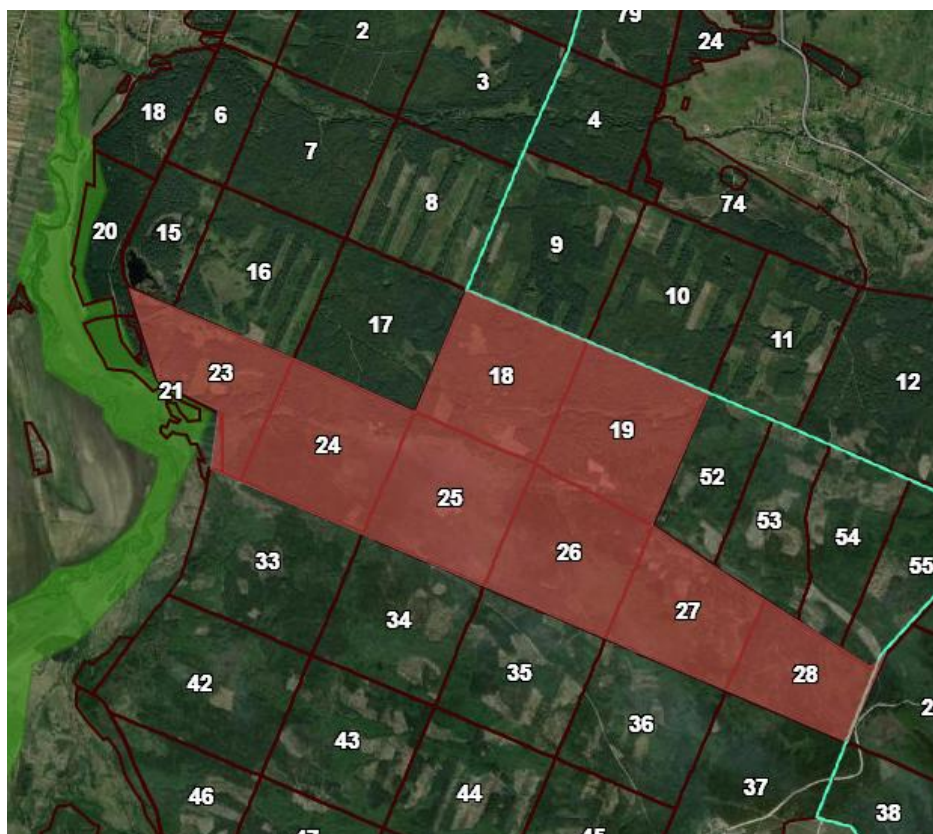

Рис. 7. Схема розміщення загальнозоологічного заказника місцевого значення «Сестробиль»

У лісовому заказнику місцевого значення «Баранівський» (рис. 8) у Баранівському лісництві (кв. 34-37, 48-51) площею 550 га зростають переважно стиглі соснові деревостани у вологих та свіжих суборових та сугрудових умовах.

Ботанічний заказник місцевого значення «Собачий зуб» знаходиться у Биківському лісництві (кв. 36, 37, 41, 42, 46 52-54) і має площу 543 га (рис. 9).

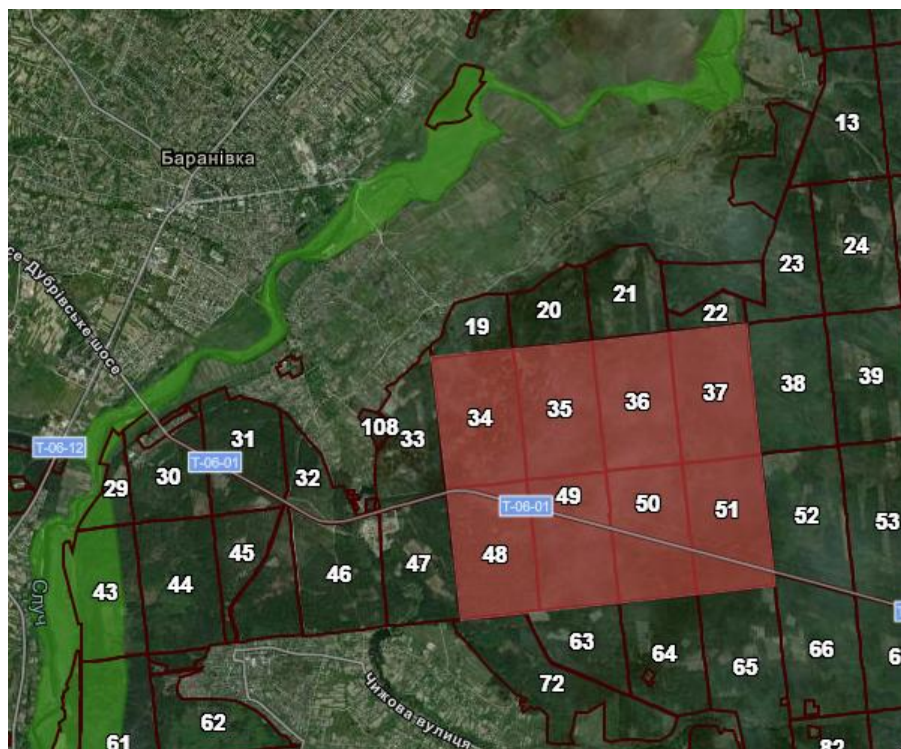

Рис. 8. Схема розміщення заказника місцевого значення «Баранівський»

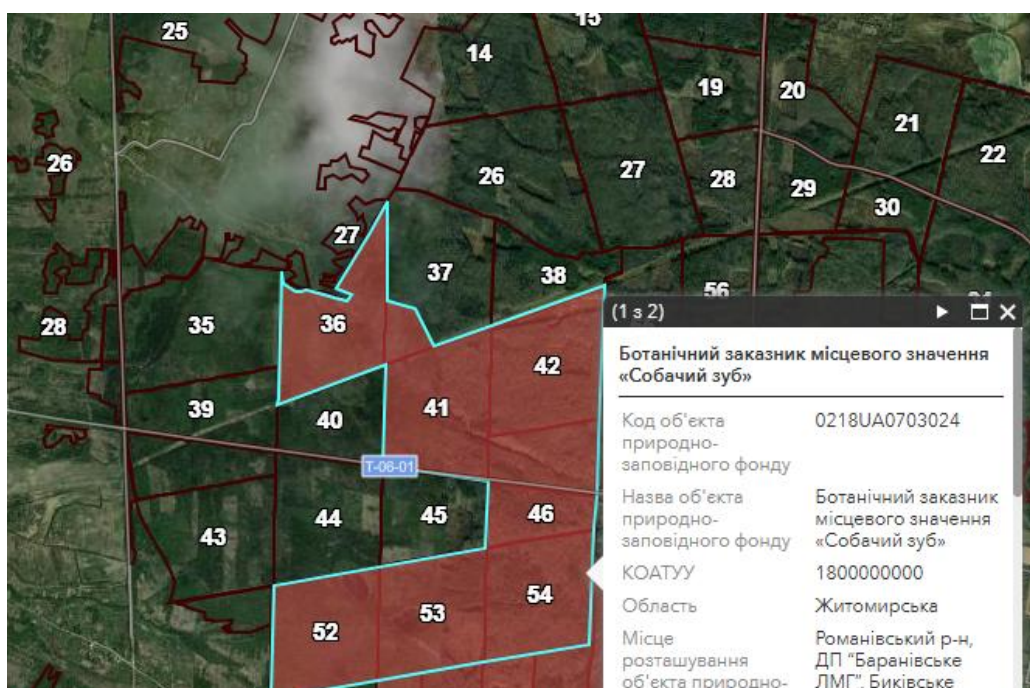

Рис. 9. Схема розміщення ботанічного заказника місцевого значення «Собачий зуб»

У заказнику зростають переважно мішані насадження із переважанням у складі сосни звичайної, дуба звичайного, берези повислої, вільхи клейкої,

ялини європейської різних вікових груп здебільшого у вологих сугрудах та суборах.

Лісові заказники місцевого значення «Коршомка» (кв. 4, 17) площею 105 га і «Зривисько» (кв. 5-8, 18-20) площею 408 га знаходяться у Чуднівському лісництві (рис. 10). Лісові насадження насадження є переважно дубові у вологих та свіжих сугрудових та грудових умовах.

Рис. 10. Схема розміщення заказників місцевого значення «Коршомка» і «Зривисько» у Чуднівському лісництві

У Романівському лісництві знаходиться також два заказники: загальнозоологічний заказник місцевого значення «Довгий брід» (кв. 17-24,

39-43) площею 663 га (рис. 11); ботанічний заказник місцевого значення «Тішевки» (кв. 34) площею 14 га (рис. 12).

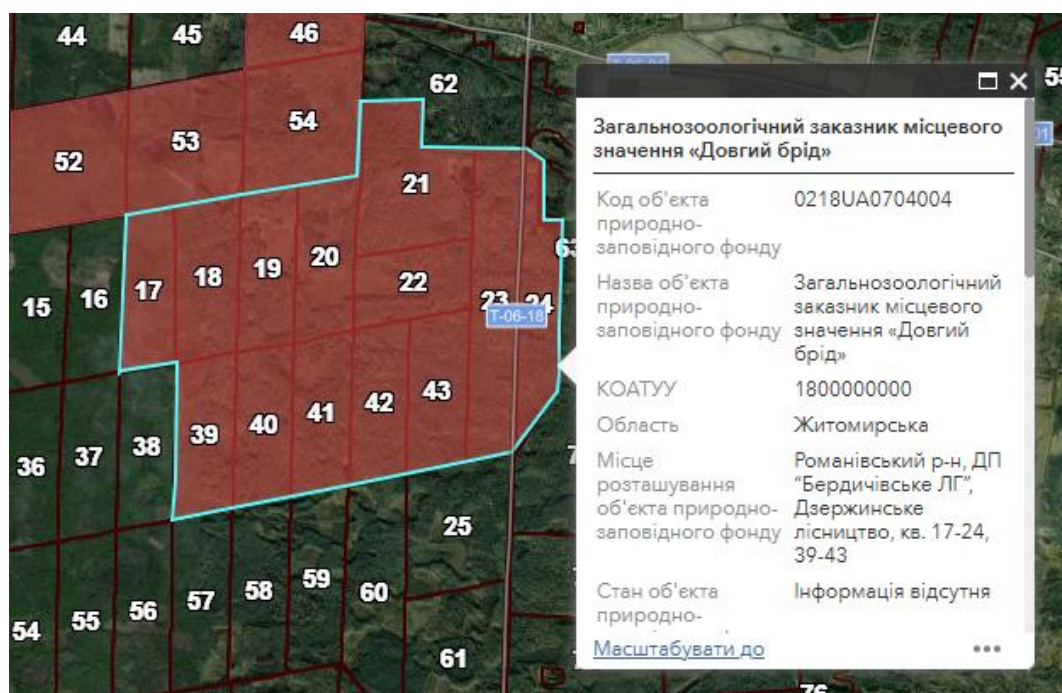

Рис. 11. Схема розміщення загальнозоологічного заказника місцевого значення «Довгий брід»

Рис. 12. Схема розміщення загальнозоологічного заказника місцевого значення «Тішевки»

Видовий склад, вікова структура є строкатою, переважають мішані насадження на багатих ґрунтах.

Лісовий заказник місцевого значення «Бучина» (рис. 13) у Любарському лісництві (кв. 14) площею 2 га є унікальним, оскільки тут зростають нетипові для регіону букові насадження.

Рис. 13. Схема розміщення лісового заказника місцевого значення «Бучина»

У загальнозоологічному заказнику місцевого значення «Чернеча» у Любарському лісництві (кв. 27-29) площею 228 га (рис. 14) переважають дубові формації, мішаного складу на багатих свіжих та вологих ґрунтах.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Романівські дуби» у Романівському л-ві (кв. 30, 31) площею 40 га (рис. 15) являє собою 150 річні природні лісостани дуба звичайного у свіжій діброві.

Рис. 14. Схема розміщення загальнозоологічного заказника місцевого значення «Чернеча».

Рис. 15. Схема розміщення ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Романівські дуби»

Ботанічна пам'ятці природи місцевого значення «Деревицькі модрини» знаходиться у Любарському л-ві (кв. 12) на площі 20 га (рис. 16).

Рис. 16. Схема розміщення ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Деревицькі модрини»

У даному об'єкті природно-заповідного фонду зростають унікальні стиглі штучні модринові насадження у сугрудових умовах.

ВИСНОВКИ

1. У межах лісового фонду Баранівського надлісництва Філії «Столичний лісовий офіс» серед об'єктів природно-заповідного фонду відмічено наявність заказників та пам'яток природи. Всього у структурному підрозділі станом на 2025 рік є 10 заказників загальною площею 3637 га, а також дві пам'ятки природи загальною площею 60 га.

2. У складі дендроценозів ботанічних заказників місцевого значення «Підсніжник», «Собачий зуб», «Тішевки», лісових заказниках місцевого значення «Коршомка» і «Зривисько» і загальнозоологічному заказнику місцевого значення «Довгий брід» і «Чернеча» переважають мішані насадження на багатих ґрунтах із домінуванням у складі дуба звичайного. У загальнозоологічному заказнику місцевого значення «Сестробиль» та лісовому заказнику місцевого значення «Баранівський» переважають стиглі соснові деревостани у вологих та свіжих суборових та сугрудових умовах.

3. Лісовий заказник місцевого значення «Бучина» у Любарському лісництві є унікальним, оскільки тут зростають нетипові для регіону букові насадження.

4. Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Романівські дуби» є особливою завдяки 150 річним природним лісостанам дуба звичайного, а в ботанічній пам'ятці природи місцевого значення «Деревицькі модрини» зростають унікальні стиглі штучні модринові насадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бузун В. О., Турко В.М., Сірук Ю.В. Книга лісів Житомирщини: історико-економічний нарис. Житомир: Вид. О. О. Євенок. 2018. - с. 440.
2. Сірук Ю.В., Турко В.М., Давидчук Д.О., Ейхгорн К.О., Поштар М.Ю., Ляшук О.В., Панченко Р.В., Тарасенко П.А., Тишковець А.В., Торяник І.М. Структура лісів ДП «Ліси України» в межах Українського Полісся. Природно – ресурсний комплекс Західного Полісся в контексті сталого розвитку : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти, м. Березне, 21 березня 2025 року. [Електронне видання]. Березне : НСІ НУВГП, 2025. 196 с.
3. Хоменко, С. В., and Г. В. Кірейцева. "Вплив військових дій на природно-заповідний фонд Житомирської області." (2024).
4. Ковальчук, Іван Платонович, Тетяна Сергіївна Павловська, and Дмитро Валерійович Савчук. "Природно-заповідний фонд басейну річки Стохід: сучасний стан, його картографічна модель, шляхи оптимізації функціонування." (2011).
5. Карпенко, Юрій Олександрович, and Світлана Олександрівна Потоцька. "Оптимізація природно-заповідної мережі міст Лівобережного Полісся (на прикладі м. Чернігова)." (2012).
6. Мельник-Шамрай, В. В., et al. "Оцінка стану природно-заповідного фонду Житомирської області." (2023).
7. Мельник-Шамрай, В. В., В. І. Шамрай, and І. Г. Пацева. "Аналіз територіального розподілу об'єктів природно-заповідного фонду об'єднаних територіальних громад Коростенського району Житомирської області." (2023).
8. Осіпчук, А. С., and Є. В. Никончук. "Перспективи розвитку екологічного туризму в межах Житомирської області." (2021).
9. Лип'янець, І. В. "Фітоценорізноманіття та особливості територіального розподілу лісових геокомплексів ландшафтного заказника місцевого значення Миколинці (Житомирська область)." *Вісник Національного*

університету водного господарства та природокористування. Сер.: Сільськогосподарські науки 1 (2016): 49-56.

10. Андрійчук, Т. В. "Природно-заповідний фонд Житомирської області: історія формування, сучасний стан." *Актуальні проблеми біологічної науки* (2020): 159-161.

11. Костюкевич, Т. К. "Особливості формування та перспективи розвитку природно-заповідного фонду Житомирської області в умовах нового адміністративно-територіального устрою України." (2024): 394-403.

12. Валерко, Р. А., et al. "Особливості здійснення державного нагляду у сфері використання об'єктів природно-заповідного фонду на території Житомирської області." *Аграрні інновації* 14 (2022): 180-185.

13. Гриб, О. В. "Гніздова орнітофауна заказника «Баранівський»(Житомирська область)." *Авіфауна України* 10 (2022): 52-58.

14. Орлов, О. О. "Забезпеченість охорони видів судинних рослин, занесених до III видання «Червоної книги України», в об'єктах природно-заповідного фонду Житомирської області." (2009).

15. Ляхович, Іван Михайлович, and Світлана Володимирівна Тищенко. "Туристичний потенціал рекреаційних ресурсів Житомирської області." *Друкується за рішенням Вченої ради Державного університету «Житомирська політехніка»(Протокол № 12 від 25.11. 2019 р.) Редакційна колегія: д. е. н., проф. ВВ Євдокимов* (2019): 582.

16. Ступень, М. Г., and В. Ю. Андрушенко. "Територіальна привабливість природно-рекреаційних ресурсів Житомирщини." *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки* 17 (4) (2016): 94-97.

17. Осадчук, Кароліна Олександрівна, et al. "Репрезентативність природних екосистем у природно-заповідному фонді Житомирської області." (2021).

18. Панчук, М. Ю., and С. Хоменко. "ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ." *Тези*

Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Екологічна безпека та раціональне природокористування» 16 листопада 2023 року. Житомир: Житомирська політехніка, 2023. 280 с. (2023): 48.

19. Мельник, В. В. "Аналіз природно-заповідного фонду України та Житомирської області." *Екологічні науки: науково-практичний журнал*: 125-131.

20. Попович, С. Ю. "Мережа природно-заповідного фонду чорнобильської зони." *Лісове і садово-паркове господарство* 3 (2013).

21. Лукіша, В. В., and О. О. Шульга. "Оцінка екологічних загроз лісам природно-заповідного фонду (на прикладі Ічнянського НПП)." *Екологічні науки: науково-практичний журнал/гол. ред. ОІ Бондар. Київ: ДЕА* 16-17 (2017): 111-121.

22. Білоконь, М. В., and Ю. Г. Масікевич. "Фітосанітарний стан букових насаджень Чернівецької області на територіях природно-заповідного фонду." *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Лісівництво та декоративне садівництво* 171 (1) (2012): 34-38.

23. Кичилюк, Олександр Володимирович, et al. "Суцільні санітарно-оздоровчі заходи на території природно-заповідного фонду ДП «Цуманське лісове господарство»." (2014).

24. Шпарик, Ю. С., et al. "Стале управління буковими деревостанами у лісових заказниках Опілля." *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Лісівництво та декоративне садівництво* 171 (1) (2012): 276-280.

25. Бойко, П. М. "Методологічні підходи до менеджменту природно-заповідних територій Херсонської області." (2012).

26. Данілова, Ольга. "Заповідна справа та організація туристично-рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду: навч. посібник." (2019).

27. Гуменюк, В. В. "Природне поновлення насаджень сосни звичайної на землях природно-заповідного фонду пройдених низовими пожежами." (2019).
28. Нестерчук, І. К. "Проблеми та перспективи розвитку природно-заповідного фонду Житомирщини." (2009).
29. Валерко, Р. А., and О. К. Конова. "ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЛІСОКОРИСТУВАННЯ ДП «ЖИТОМИРСЬКЕ ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО." (2019).
30. Клименко, Ю. О., В. В. Мороз, and М. М. Дружина. "Стан звичайнодубової діброви (*Querceta roboris*) середнього віку парку Феофанія м. Київ (на прикладі 5-го та 6-го кварталів)." *Інтродукція рослин* 3 (2014): 66-73.
31. Шушкевич, Вадим Ігорович. *Організація території природно-заповідного фонду*. Diss. Тернопіль, ЗУНУ, 2024.
32. Шумська, Н. В. "Фіторізноманіття комплексної пам'ятки природи" скелі Довбуша"(українські Карпати)." *Природничий альманах (біологічні науки)* 13 (2009).
33. Ісаєва, Р. Я., et al. "Флора крейдяних відслонень Знам'янського ярку—ботанічної пам'ятки природи." *Наук. вісн. Луган. нац. аграр. ун-ту.—2010.—Сер.«Сільськогосп. науки* 12: 73-75.
34. Марченко, А. Б., and О. О. Бачинська. "Пам'ятки природи у структурі зелених насаджень м. Сквиря Київської області." *Агробіологія* 8 (2012): 109-112.
35. Власенко, Є. М. "Напрямки забезпечення індивідуального рівня охорони *Stipa capillata* L. на території ботанічної пам'ятки природи «Заїчинські схили»(Полтавська область)." *ESC «INSTITUTE OF BIOLOGY»*: 148.
36. Казімірова, Л. П. "Пам'ятки природи у структурі зелених насаджень м. Кам'янця-Подільського." *Науковий вісник НЛТУ України* 13.5 (2003): 295-299.

37. Шевченко, Ганна Миколаївна, and О. О. Бачал. *Розвиток екотуризму та рекреації на території пам'ятки природи "Низівський парк"*. Diss. Сумський державний університет, 2013.

38. Манюк, В. В. "Пам'ятки природи Степового Подніпров'я: історія, сучасність та перспективи Розглядаються в історичному ракурсі основні етапи та особливості формування пам'яток природи на території Дніпропетровської області як." *Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки.*—2012.—вип 9: 107-114.

39. Kushnir, A. I., and I. I. Vakulyk. "Цінність унікальних вікових дерев-пам'яток природи." *Біоресурси і природокористування* 10.3-4 (2018): 176-182.

40. Матяшук, Р. К., et al. "Вікові дуби Феофанії—пам'ятки живої природи краю." *Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України* 6 (2014).

41. Матяшук, Р. К., et al. "Вікові дуби Феофанії—пам'ятки живої природи краю." *Наукові доповіді Національного університету біоресурсів і природокористування України* 6 (2014).